

DOKUMENTASJONSVEDLEGG TIL FREDNINGSSAK

Øvre Strandgate 60,
Gårds- og bruksnummer 58/1472, Stavanger kommune

dokumentasjonsvedlegg 1, historikk og beskrivelse av eksteriøret

Innhold

Innledning	2
Beliggenhet	4
Historikk	5
Branntakstprotokoller	10
Bygningens eksteriør	11
Portrom og bakgård	12
Bygningens interiør	15
Huset før rehabilitering	15
Restaureringsarbeidet	16

Innledning

Stavanger kommune varslet oppstart av fredning av Øvre Strandgate 60 i brev av 21.11.2006.

Det var Foreningen Gamle Stavanger som opplyste Byantikvaren i Stavanger om at bygningen hadde høy autentisitet og at det var forhold som truet bygningen. Gjennom den midlertidige fredningen tok Stavanger kommune initiativet til å restaurere huset. I denne prosessen ble bygningen malt opp, og det var på dette tidspunkt man ble klar over at det ikke var gjort endringer med huset siden oppføringsdato hvis man ser bort fra den store slitasjen på vegg og takoverflatene samt toalett og dusj som var installert i første og andre etasje. Etter en omfattende restaurering framstår huset i dag som et av Strandgatas best bevarte.

Dette dokumentet vil gi en grundigere beskrivelse av Øvre Strandgate 60, og følge saken mot endelig fredning.

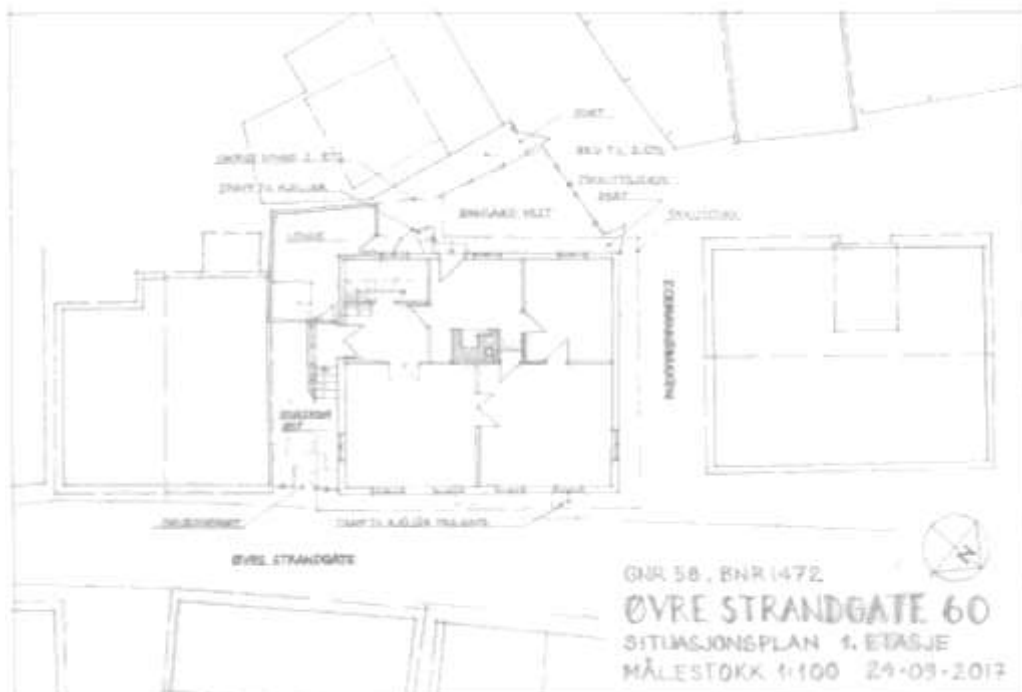

Øvre Strandgate 60 sett fra syd

Beliggenhet

Huset ligger på hjørnet Øvre Strandgate-Eckmannsbakken i bydelen Straen/Gamle Stavanger, sentralt i Stavanger by. Eckmannsbakken er en bratt liten gate som går mellom Øvre Strandgate og Tidegeilen. Denne gata kan ha fått navn etter husets byggherre Carsten Jespersen Eckmann som var født i Stavanger. Det er også mulig at Eckmannsbakken bærer navnet etter Johan Henrich H. Eckmann eller Jesper Hans Jakob Eckmann, de to siste kom begge fra Glückstadt i Tyskland.¹

I denne bakken ligger Øvre Strandgate 60 gravet inn i terrenget som har fall fra vest mot øst. Hovedfasaden til huset er gavlen som vender mot Øvre Strandgate. Terrengefallet tas delvis opp i grunnmuren, men også i en høy skjæring i fjellet ved eiendomsgrensen mot vest. Bak huset mot syd ligger det en forsenket bakgård der det også er et uthus sammenbygget med våningshuset.

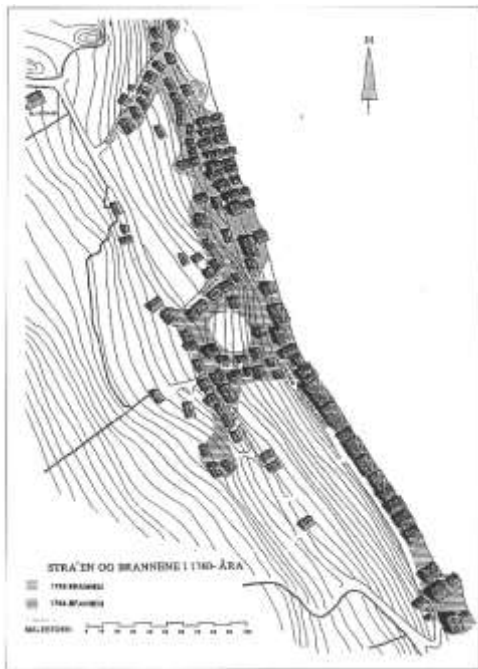
situasjonsplan, ikke i målestokk

¹ Kilde: Wikipedia

Historikk

Fram til 1815 hadde antall innbyggere i Stavanger ikke endret seg vesentlig siden midten av 1700 tallet. Byen hadde tidligere mistet bispesetet og for en periode kjøpstadsrettighetene. Kontrasten til byggeåret for Øvre Strandgate var stor. I 1866 var Stavanger en by i vekst og utvikling takket være det store vårsildfisket. I 1860 deltok om lag en fjerdedel av innbyggerne i Ryfylke og Karmsund i dette fisket.² Byens befolkning økte fra ca. 2000 til 16600 mellom 1820 og 1865.³ Denne økningen førte til utvidelse av bygrensene, utbyggingspress og også økt tetthet innenfor den enkelte bygning. Også Straenområdet ble gjenstand for denne utviklingen og ombyggingen av byen. Denne delen av byen har alderdomlige trekk og stor variasjon i bygningsform fra en tid uten klare reguleringer. Bygningsmassen på Straen er i dag i hovedsak fra perioden 1820-1840, men det anslås at 25 % av tomtene av den sørlige delen av området var bebygget i 1768 da det herjet en bybrann på Straen.

Innbyggerne på Straen var utøvere av en lang rekke yrker, sjøfolk og håndverkere om hverandre og handelsmenn som forsynte beboerne fra forretninger i kjellerlokaler. Inn mot vågsbunnen og redernes eiendommer bodde det rikere håndverkere, skippere og styrmenn. I løpet av oppgangstidene steg folketallet raskere enn utvidelsen av bygningsmassen, og antallet personer i bygningene fordoblet seg. Det var ikke uvanlig at 15-20 personer delte en bygning på 40-70m² i andre halvdel av 1800-tallet. Samtidig var en stor del av befolkningen i dette området innflyttere, og den yrkesmessige fordelingen endret seg sterkt i løpet av disse årene. I perioden 1860-1900 gikk hovedtyngden av arbeidstakerne fra skipsfartsnæringen over i industriyrker. Dette gjenspeiler Stavangers endring og utvikling fra en liten kjøpstad gjennom sildeekspansjon til hermetikkindustriby.

Øvre Strandgate 60 er en av tomtene i Gamle Stavanger som man med sikkerhet vet var bebygget i 1787, og som det sannsynligvis hadde stått hus på fra midten av 1700-tallet.⁴ Huset som stod her på slutten av 1700-tallet og frem til 1860-tallet, var et ett-etasjes hus med en grunnflate på 45 m². Ved folketellingen i 1801 bodde det fire personer i dette huset. Husstanden ble forsørget av Govert Iversen, som var vokter i det gamle branntårnet på Valberget. Etter 1800 ble huset overtatt av daglønner Ole Johannesen Gismervik, før det i 1826 ble solgt til skomakermester Eilert Johnsen Meling som bodde der i 40 år. I 1866 ble det gamle huset igjen solgt, denne gang til skipper Carsten Jespersen Eckmann som bestemte seg for å rive det og oppføre et nytt med dobbelt så stor grunnflate.⁵

² Hans Eyvind Næss, Amt og by (Stavanger på 1800 tallet) side 402

³ Hans Eyvind Næss, Gamle Stavanger, side 24

⁴ Hans Eyvind Næss, Gamle Stavanger, side 132

⁵ Hans Eyvind Næss, Gamle Stavanger, side 132

Øvre Strandgate 60 er en horisontaldelt tomannsbolig som stod ferdig i 1869. Huset har grunnflate på ca. 90 m² og nesten to fulle etasjer pluss kjeller og loft, samt en mindre uthusdel. Eckmann var, ifølge folketellingen i 1875, født i 1835 i Stavanger. Han var gift med Malene Eckmann (f. 1836), og sammen hadde de fire barn, Jesper Hans Jakob (f. 1857), Kaia Malene (f. 1861), Aberth Malvin (f. 1864) og Carsten Johan (f. 1866). I folketellingen i 1875 er Øvre Strandgate 60 oppført med 4 leiligheter med totalt 19 tilhørende personer. Eckmann ble ikke boende lenge i Øvre Strandgate. I 1891 emigrerte han sammen med sin kone og sine barn til USA, og slo seg ned som gårdbruker i Hendrum, Minnesota. Carsten Jespersen Eckmann døde i USA i 1920.

Ved folketellingen i 1900 bodde det 18 personer fordelt på 4 husstander i Øvre Strandgate 60. Forsørgere var handelsmann Gabriel Johnsen (f. 1853), skipper Jonas Jonassen (f. 1859), syerske Johanne Johannesen (f. 1842) og gullsmedsvenn Hjalmar Olsen (f. 1875).

Utdrag av matrikkel for Stavanger, matrikkelnummer 531.

Som det framgår av matrikkelen (se bildet til venstre), kjøpte Gabriel Johnsen huset i 1892 for 6250,- kr. Johnsen var både styrmann og handelsreisende. Han giftet seg med Karen fra Nubben på Bryne. Karen drev butikk i kjelleren i Øvre Strandgate 60 der hun solgte brød, melk og smør. Ungene var med og hjalp i butikken. Det sies at Karen hadde omsorg for de fattige og gav dem kreditt når de trengte det.

Under sees et utsnitt til venstre og hele kartbladet til høyre av plate 8 av amtskonduktør kaptein KF Torstrups oppmålingskart av Stavanger. Kartene ble laget i løpet av årene 1861-1867. Bygningen Øvre Strandgate 60 sees som matrikkel nr 531. Kaptein Torstrup laget et svært nøyaktig kartverk basert på trigonometriske målinger.

Bygningen som Eckmann lot oppføre, formes i en brytningstid for Stavangers bebyggelse. Byen var mer eller mindre selvgrodd, og gatenettet formet etter terrenget. Oberstløytnant MW Eckhoff skrev i 1830 da han kom til byen at «det ene hus rager sedvanligt nogle alen fremfor det andet med det ene hjørne, så de alle danne en vinkel med den egentlige gade». Det er flere forklaringer på selvgroddheten og formgivningen av bygningene i byen, men det var ingen restriksjoner på byggevirksomheten før landets første bygningslov kom i 1845. Tidlig på 1800 tallet var Stavanger en by uten særlig mange kjøretøy, det var kort vei mellom arbeid og bolig, og behovet for større gater var ikke tilstede. Tilpasningen til terrenget formet også gateløpene og bebyggelsen. Reguleringskommisjonen av 1847 beskrev byen som fullstendig planløs. En rekke på åtte store bybranner fra midten av 1600 tallet kulminerte med den store bybrannen i 1860 da det forsvant 250 hus på Holmen og nesten 200 mennesker ble husløse. Med bygningslovgivningen utover på 1800-tallet ble det derfor også strengere krav til bygningenes utforming for å hindre brannspredning. Departementet ønsket å påtvinge byen murtvang, men byen hadde i stor utstrekning selveierhus, og bygningene var således ganske små. Murtvang ble derfor ikke aktuell selv om man gjennom reguleringer forsøkte å påvirke denne prosessen. Fra 1864 fikk gesimshøyden ikke være større enn 7 alen, endret til 8 i 1865. Det samsvarer med Øvre Strandgate 60. En annet trekk som ble begrunnet i brannsikkerhet var påbudet om å bruke valmtak mot gaten. Som Anders Håland skriver i «en by tar form» er ettervirkningen av bybrannen i Stavanger i 1860 og byggeforskriftene som fulgte i årene etter utviklingen av en særlig arkitektur med bygninger som har den såkalte «tillempede korsplan» og gavl mot gata og halvvalmet tak. Denne formen kjennetegner bebyggelsen i årene etter bybrannen i 1860.

Øvre Strandgate 36 og 38. Foto ved Stavanger byarkiv.

Den «tillempede korsplanen» er en form som ble beskrevet av Unnleiv Bergsgaard i sin undersøkelse av bebyggelsen i «Gamle Stavanger». Utgangspunktet for denne planen og seinere typer i helt fram mot sveitserstilen er en utvikling fra 1700 gjennom 1800 tallet. Ved århundreskiftet 1800 var det om lag én husstand per bolig. Boligene var imidlertid ganske små etter dagens målestokk. Tre femtedeler hadde bare ett eller to rom utenom kjøkken eller lem. Haaland med støtte hos Odd Brochmann sammenlikner med Bergen og mener terrenget gav anledning til småhus/selvbyggeri innenfor bygrensen på en annen måte enn i de store byene. Dette oppfordret til gjenbruk av bygningsformer og plantyper som var kjent utenfor bygrensen. Og slik oppleves også planløsningene på byggevirkosomheten fra 1800 og framover. To eller treromsplaner med langsiden eller gavlen mot gata er den tidlige formen, og disse dominerer bebyggelsen fra de tidlige årene. Med høyere tetthet endres mønsteret både i planer og tilbygginger. I Øvre Strandgate 60 har vi en korsplan med trapp i bakre ende av huset og to stuer ut mot gata. Dette fordret at det var plass til et portrom og inngang til huset fra siden. Det finnes former der dette har blitt tillempet, men i Øvre Strandgate 60 er dette regelen som peker fram mot bebyggelsesstrukturen mot slutten av 1800-tallet der sveitserstilhusene ligger med innbyrdes avstand og inngang fra et portrom. Fordi huset også er gravet noe inn i terrenget kan vi betrakte selve entreprisen som moderne sammenliknet med det som hadde preget 1800tallets begynnelse. Før var regelen å tilpasse seg terrenget snarere enn å bearbeide det. Det er ikke urimelig å anta at det huset som lå på tomte før Eckmann oppførte et nytt, var et hus på grunnmur over terreng med en treromsplan eller midtgangsplan som sin nabo i nr 62.

Øvre Strandgate 60 er et godt eksempel på en bygningstype som i historisk forstand beskriver en rekke ulike overganger i byhusbebyggelsen i Stavanger. Størrelsen og formen ble til gjennom reguleringer i brannforskrifter, men og av strukturen i byens arbeidsliv og sosiale sammensetting. I tillegg innvirket byens topografi og den bebyggelsesstruktur som var etablert i Stavanger. Små hus for en eller kanskje to husstander var regelen så vel som trangboddheten som også var representert i denne boligen. Et annet representativt trekk for mange byboliger var butikklokalet i kjelleren.

Konstruksjonen i bygningen er utført som saget lafteplank med sinknov. Bygningene fra første halvdel av 1800 tallet skiller seg sterkest fra de som ble bygget mot slutten av hundreåret gjennom materialtilgangen. Vi kan se Øvre Strandgate 60 som et brudd med den øvrige bebyggelsen på Straen ettersom det i denne bygningen ikke var snakk om noe gjenbruk av konstruksjonsvirke slik det til dels er standard for den eldste delen av bygningsmassen i Gamle Stavanger. Samtidig er det benyttet en lafteplank som ble produsert på en førindustriell metode. Med industrialiseringen og etter opphevelsen av sagbruksprivilegiene i 1860 kan vi anta at konstruksjonene både ble rimeligere og raskere å utføre. Den sagde lafteplanken fra 1860 peker fram mot den maskinproduserte pløyde planken som ble standarden for de store utbyggingene i de siste tiårene på 1800 tallet fram til 2. verdenskrig. Denne konstruksjonsmåten preger store deler av Stavangers bebyggelse utenfor den gamle bygrensen.

Til sist er bygningens eksteriør preget både av seinempiren og av den seinere sveitserstilen.

At vi verner Øvre Strandgate 60 som et typisk hus fra epoken og finner det i «Gamle Stavanger» er en tilfeldighet. Selv om denne delen av byen er preget av et større mangfold med bygninger fra den tidlige delen av 1800 tallet er det flere bygninger i området som likner Øvre Strandgate 60. Øvre Strandgate nr 39 (oppført 1867) ligger nært å nevne selv om dette er antakelig noe eldre. Nr 36 og 38 som nå er revet var svært like nr 60. Bygningen står derfor i en sammenheng med sine naboer, men formidler likevel overgangen til en ny tid.

Øvre Strandgate 39. Dette huset har tilsvarende grunnform og antatt samme planløsning med inngang fra portrom.

Øvre Strandgate 72. Dette huset har halvvalmet tak og liknende grunnform, men har inngang i gavlen. Planløsningen og detaljeringen kan tyde på ombygging av et eldre hus.

Tidegeilen 9. Dette huset nærmere empiren, men planløsning antas å være ganske lik Øvre Strandgate 60.

Øvre Strandgate 38, Stavanger Preservers tidligste lokaler. Foto ved Stavanger byarkiv.

Branntakstprotokoller

Takst fra 1868:

531 - Eier Skipper Carsten Eckmann, Øvre Strandgade

Bygningerne under dette No og litera er under 15 Juli 1856, da de tilhørte Eilert Meling sidst taxerede. De ere senere nedrevne og paa samme Tomt er nu opført.

Litra,

et enetages tømret, tegltækket, endnu ei bordkledt Vaaningshus med Kjelder under hele Huset hvori Ildsted, 14 1/2 Al l (Alen langt), 16 1/4 Al. br. og 6 1/4 Al h., indeholdende i Hovedetagen 3 tømrede, malede og betrukne Værelser med gibsede Loftter, tømret og malet Kjøkken med Ildsted og Komfur og panelet og malet Spiskammer, samt tømret og malet Gang med 2 panelede Rum, paa Loftet 2 tømrede, malede og betrukne Brystværelser, 1 do Skraaværelse, samt et Skrakammer, tømret og malet Kjøkken med Ildsted og 2 panelede Rum, tømret og malet Gang med 1 panelet Rum, ovenpaa aabent Loft, har 1 to og 2 enetages Skorstenspiper, 5 syv og 1 femetages Kakkellovner, 20 (29?) 1/2 Fag Vinduer, 27 Døre og to Trapper -- taxeredes for 1150 spd.

Deraf for Grundmuren der dels er af Graasten, dels af Murbindingsværk, 40 spd, Kakkellovne 50 og for Komfuren 10 Spd.

Litr. b,

et etetages Bindingsværks Halvtag i umiddelbar Forbindelse med Bygningens søndre Hjørne med Fælles Væg og Gjennemgang, for en del 7 og forendel 3 1/2 Al langt, for en del 4 og forendel 9 1/4 Al. br, samt 4 1/4 Al høi, bordklædt, malet og tegltækket, afdelt i 3 Rum med 4 Døre og 1 Fag Vinduer. - 50 Spd.

Til sammen 1200 spd.

Bygningens eksteriør

Huset er kledd med enkeltfalsset staffpanel og har pusset grunnmur av lokal naturstein. Taket er tekket med gamle, enkeltkrumme teglpanner.

Stilmessig representerer Øvre Strandgate 60 en overgang mellom empire- og sveitserstilen. Huset har sine originale vinduer og dører. Vinduene er av empiretype, både firefags krysspostvinduer i 1. etasje og tofagsvinduer med tre ruter i hvert fag. Krysspostvinduene i 1. etasje med sprosse i de nederste fagene peker fram mot sveitserstilen. Vindusbelistningen er empirestilens. Taket er sveitserstilens med store takutstikk og profilerte sperreender. Langs gavler og takskjegg er det dekorert med en hundetannbord på vindskiene. Langs takutstikket i gavlene er det også seks dekorative, nedhengende "spyd" av utskåret plank.

Det er et bredt hus med gavnl mot gaten, avvalmet tak og relativt høy grunnmur/kjeller. Dette var en vanlig bygningstype på denne tiden i Stavanger, selv om huset skiller seg ut i området, som hovedsakelig er preget av eldre, mindre empirehus uten valmede gavler. Gavlknekk/kvartvalm ble påbudt i Stavanger etter storbrannen i 1860 – det skulle virke forebyggende mot brannsmitte. Også den noe usedvanlige bygningsformen der gavlen er lagt til langsiden, er et resultat av en brannforebyggende bestemmelse fra denne tiden. Nye hus kunne bare være på én etasje pluss loft, og gesimsen kunne ikke være høyere enn syv alen. Det ble ikke sagt noe om hvor høyt taket kunne strekke seg over gesims. Ved å legge gavlene til langsiden, fikk man derfor mest mulig ut av byggetomten.

Hovedfargen er en lys, sandaktig beigefarge. Vindusomramminger og detaljer er brune, vinduene, døren og grunnmuren mørkebrune.

Yttervegg mot Øvre Strandgate. Autentiske farger, huset er malt med linoljemaling.

Portrom og bakgård

Eiendommen har to små gårdsrom: et portrom mot sør, som henvender seg mot Øvre Strandgate i øst, og en bakgård i vest, som vender mot Eckmannsbakken i nord. Begge er belagt med Hardangerheller.

Hovedinngangen er fra portrommet mot Øvre Strandgate. Portrommet har låsbar smijernsport og gjerde av nyere dato mot Øvre Strandgate. I portrommet ligger det store skiferheller hvorav i alle fall én med hull som tyder på gjenbruk, enten som taksifer eller fra en trapp. Fra portrommet går hovedtrappa inn til 1. etasje i bolighuset og til 1. etasje i uthuset. Under uthuset, vendt mot portrommet er det ei lem som er satt over åpningen der bøtta under latrinen har stått. Hovedtrappa skjuler en kjellerhals som er vanskelig tilgjengelig. Hvis det ikke er slik at denne delen av portrommet er ombygget, kan denne inngangen kun ha blitt benyttet til nedkast av varer, eksempelvis brensel. I kjellerhalsen er det nå satt inn en fordamper for en varmepumpe. Rekkverket på trappa er nytt, og antakelig satt opp litt til siden for det opprinnelige slik hullene i skiferhellene på trappa antyder. Rekkverket er produsert med samme utførelse som det opprinnelige, men litt høyere for å tilfredsstille nye byggeforskrifter. Lampen over døra er en stallykt/svanehalslampe av samme type som stod på plassen før restaureringen.

Portrommet fotografert fra Øvre Strandgate. Smijernsporten er av nyere dato. I enden av portrommet sees inngangen til uthuset.

Foto fra hovedtrappa og ut mot Øvre Strandgate. Trappa og helleleggingen er original, men restaurert. Rekkverket på trappa er nytt fra restaureringen.

Hovedtrapp og dør til 1. etg/dør til uthus. Under trappa er det en kjellerhals, kanskje brukt for nedkast av brensel mm? Her er det satt inn en varmepumpe.

Foto mot uthuset og hovedtrappa. Under uthuset sees det ei luke som står i åpningen til rommet der spannet under latrina stod.

På husets nordvestre side er det en bakgård med innganger til kjøkkenet i 1. etasje, til uthusets 1. etasje, til kjelleren og til leiligheten i 2. etasje. Inngangen til 2. etasje går gjennom uthuset og nåes fra Eckmannsbakken via en skiferbelagt gangbro fundamentert i fjellskjæringen bak huset.

Bakgården er hellelagt som portrommet. Det er to nivåer på bakkeplan, en lav benk/terrassering strækker seg langsetter fjellsiden under brua som leder opp til 2. etasje. Det laveste nivået ligger ca 20 cm under bakkeplan i Eckmannsbakken der porten er satt inn. Det er derfor en liten trapp ned til bakgården. Dette kan ha endret seg etter byggeåret. Foran kjøkkendøra og døra inn til uthusets 1. etasje er det oppmurt ett trappetrinn, og trappa i kjellerhalsen er oppmurt fra omlag en og en halv meter under bakkeplan. Rundt denne åpningen er det satt inn et nytt rekkverk med samme utførelse som på hovedtrappa. Over kjøkkendøra er det montert en svanehalslampe som over hoveddøra i portrommet.

Uthusdelen i to etasjer er bygget sammen med hovedbygningsskroppen. Inne i uthusets 1. etasje synes lafteverket i hovedhuset. I østenden har man tilgang til uthuset direkte fra hovedtrappen. rett til venstre på innsiden av døra er det latrine, rommet med døra er fortsatt inntakt, men selve benken mangler, og gulvbordene er reparert etter at det kom toalett inne i huset. Mot vest utgjør første etasje av uthuset et åpent lagerrom med åpning mot bakgården, mens 2. etasje inneholder et bad og inngang til leiligheten i 2. etasje. Selve uthuset er bygget opp av bindingsverk i rundtømmer, og mesteparten av konstruksjonen og kledningen ble fornyet i forbindelse med restaureringen.

Fotografi av bakgården sett fra Eckmannsbakken. Stakittgjerdene er nye. Inngang til uthusets 2. etasje skjer via ei bru fra Eckmannsbakken. Denne brua er ny. Uthuset i 2. etasje har gitt rom for et nytt inngangsparti og baderom.

Fotografi av bakgården fra bakkeplan. Inngang til uthusets 2. etasje innerst i bakgården. Terrassering/benk sees til høyre i bildet, og kjellerhals med smijersrekkverk inn under uthuset.

Kjellerhals innerst i bakgården under uthusets 2. etasje. Nytt smijersrekkverk.

Bygningens interiør

Interiører og restaureringsprosess for disse beskrives i vedlegg 2 som er unntatt offentlighet.

Huset før rehabilitering

Før rehabiliteringsarbeidene startet, hadde huset stått uten vedlikehold i en årrekke og nærmere undersøkelser av huset viste en rekke skader og mangler.

Foto av huset fra ca 1990

Det var råte i en stor del av sutaket og takutstikket på den søndre takflaten. Generelt var taket utett og takrennene utslitt. Det var også lekkasje fra et støpejernsvindu i taket som hadde forårsaket lekkasje nedover langs veggen. Pipen over tak var i dårlig stand, og var generelt ikke tett nok for å kunne brukes slik den stod. Med dette skadebildet var det behov for restaurering av takflaten og pipa.

Uthuset var sterkt skadet, både tak, bjelkelag og gulv var så råttent at det måtte skiftes ut i store deler av konstruksjonen. Uthusdelens østvegg mot hovedinngangen hadde skader i kledning og vindu som derfor måtte erstattes.

Den originale utvendig kledningen og listverket var i bra stand med unntak av situasjonen i uthuset. Noe dekor, i hovedsak på baksiden (vestsiden) langs gavlene på hovedbygningen var råteskadet. Vinduene var grunnleggende sett i god stand med unntak av vinduet i uthuset. Det var råte i noen av vinduene som fordret restaurering i tillegg til generelt vedlikehold i form av kitting og maling. Hoveddøra var slitt og krevet reparasjon, mens uthusdøra og bakdøra var ødelagt og måtte erstattes.

Kjelleren var svært fuktig, særlig på oppsiden mot vest. Drenering var påkrevet for å gjøre kjelleren tørr.

Gangbrua inn langs tomtens vestsida til leiligheten i 2. etasje bestod av løse Hardangerheller lagt rett på jernbaneskinner. Konstruksjonen var utslitt og det var behov for ombygging av denne brua.

Interiørene var i prinsippet svært lite endret siden byggeåret da rehabiliterings- og fredningsprosessen startet i 2007. Konstruksjonen og den opprinnelige rominndeling var intakt. I tillegg var dører, listverk med takrosetter originale om enn delvis i dårlig stand. I 2. etasje var den opprinnelige kjøkkeninnredningen fortsatt på plass, mens det i 1. etasje kun fantes fragmenter. I kjelleren var grua intakt, mens det var skåret «hull» til komfyr i gruene i 1. og 2. Etasje. Forøvrig var gruene ikke endret. Vegg og takoverflatene var imidlertid vesentlig endret gjennom slitasje, overmalinger og tapetseringer.

Taktrao og raftet med råteskader

Restaureringsarbeidet

Målet med restaureringen og avtalen med grunneieren var å få satt huset i beboelig stand med to leiligheter og et verksted i kjelleren, og med så få endringer av huset som mulig.

I restaureringen ble de ideelle ønsker om at minst mulig av den kulturhistoriske verdien skulle gå tapt veiet mot hensynet til beboelighet og standard. Det var også av betydning for å starte restaureringsarbeidet at det skulle være økonomisk gjennomførbart.

Under følger en beskrivelse av arbeidene som ble utført utvendig:

Dekor kopiert/istandsatt

Utvendige arbeider generelt

I arbeidet med taket ble takpannene tatt av og råtne deler av sutaket og takutstikket erstattet med friskt tre. På det reparerte sutaket ble det lagt sutaksplater (harde trefiberplater) og papp (d-papp) før nye strø og lekter. De originale pannene ble lagt opp igjen, supplert med brukte Sandespanner (enkeltkrumme, ufalsede teglpanner) av samme type. Støpejernsvinduene ble rensert for rust og overflatebehandlet før de ble satt på plass igjen. Takrennene var utslitt, og ble derfor erstattet med nye av sink. Råtne dekorlister i gavlene ble skiftet ut og manglende spyd på åsendene ble kopiert.

Pipen var skadet over tak, og det var behov for å ta den ned. Den ble etterpå murt opp igjen med de originale steinene samtidig med at pipeløpet ble foret. For å beskytte pipeløpet ble det lagt en skiferhelle på toppen av pipa.

Maling generelt

Huset ble malt i originale farger som framkom etter fargeundersøkelser. Det ble benyttet linoljemaling både inn- og utvendig. Fargeundersøkelsene for den utvendige restaureringen framkommer av eget vedlegg fra Arkeologisk museum ved malerikonservator Anne Ytterdal.

Uthuset

Uthuset ble for en stor del skiftet ut. Den store bærebjelken under byggets 2. etasje, som var synlig i den åpne uthusdelen i første etasje, ble kopiert. Det samme ble kledning og vinduer. Bjelkelaget ble ellers skiftet ut med moderne standardmateriale. Råtne deler av bindingsverket ble skiftet ut og forsterket. Huset ble isolert og fikk asfaltplater (myke trefiberplater) innenfor kledningen i 2. etasje. Kledningen og vinduet på nordveggen mot bakgården var i god stand og ble beholdt.

Bilde fra restaureringen av uthuset

Gårdsrommene

Den store smijernsporten mot Øvre Strandgate ble rehabilitert og satt opp igjen. Rekkverket på hovedtrappen var ødelagt, og det ble laget et nytt smijernsrekkverk tilsvarende det gamle.

I bakgården ble hellene tatt opp, og det ble drenert langs kjellerveggen for å minimere fuktproblemet. Hellene ble lagt tilbake som før. Det ble satt opp nytt smijernsrekkverk rundt kjellertrappen. Gangbroen til bakdøren ble demontert og bygd opp igjen med et støpt betongdekke som hellene ble lagt ned i. Stakittgjerdet som stod på gangbrua ble erstattet med et tilsvarende. Eksisterende stakitt mot gaten var ødelagt og måtte erstattes.

Fotografi av huset fra Eckmannsbakken under restaureringsprosessen.

Involverte bedrifter

Byggeleder for restaureringsarbeidene var rørlegger Birger Hodnefjell, som stod for arbeid med drenering og nye bunnledninger samt alle sanitærarbeider.

Tømrer var Stig Øie med flere medarbeidere, primært Petter Mæland.

Murerarbeidene ble utført av Murmester Meling

Malararbeidene ble påbegynt av Syrstad og Sørensen og fullført av Didrik Harestad.

Vinduer og dører ble levert/restaurert av Thor Melings trevarefabrikk.

Låser og beslag ble reparert av låsmester Hveding

Elektrikerarbeidene ble utført av Runestad elektro

Byantikvaren (Anne Merethe Skogland) hadde fungert som byggherreombud og hadde en koordinerende rolle i hele prosjektet.